

mål som rette værge, en del for sit æmbede, en del for sin fraværelse skyld dér på steden, ej kan påtage, da haver I bem. börn vederhæftige formyndere dér i byen at forordne, som samme værgemål sig kunne påtage og de umyndiges gavn og bedste i alle måder søge, som forsvarligt kan være.“¹⁾

Börnene vare: 1) mag. *Elias Olufsen Svane*, der $\frac{3}{12}$ 1687 blev kaldet til præst ved Horsens hospital og Torsted, i hvilket æmbede han døde (jd. $\frac{31}{1}$ 1724)²⁾. Var gift med Karen Frederiksdatter. Han var ikke alene efter kødet sin faders søn: Fabricius siger, at „tingbogen synes at vidne om hans stridslyst“, og fræmfører herpå flere slående prøver³⁾, som blandt andet lade os skønne, at han hværken agtede sin provst eller byens øvrighed eller lov og ret; — 2) *Frederik Olufsen Svane*, ejer af Bisgård, afkøbte sine tre brødre den toft med fiskedammen og vandspring, som de havde arvet efter faderen; — 3) *Oluf Olufsen Svane*, vistnok ejer af Vårsø, hvor han i det mindste boede 1695; — 4) *Ernst Olufsen Svane*, († 1719) var allerede $\frac{28}{1}$ 1710 (og vel forinden) toldkontrollør i Horsens og gift med Mette Knudsdatter af Mårslet (deres datter Ane Margrete Svane, f. 1704, blev 1728 gift med en baron Reitzenstein i Voigtland); — 5) . . . . *Olufsen Svane*, † som student*); — 6) *Maren Olufsd. Svane*, † ugift, jd. $\frac{13}{7}$ 1686⁴⁾.

Lidt om Bagge Vandals Ophold i Norge.

Meddelt af Archivfuldmægtig **E. A. Thomle**.

Archivar, Dr. phil. O. Nielsen har i dette Tidsskrifts 3die Række IV. S. 194—202 meddelt nogle supplerende Oplysninger

---

¹⁾ Jyske Miss. 1664 nr. 89. (Man kunde mulig heraf slutte, at også broderen Anders dengang har været død; jfr. s. 38.) — ²⁾ *Wiberg* I. 684. — ³⁾ *Fabricius* s. 179-80. — ⁴⁾ ssteds s. 208, jfr. 179-80, 267 og 357. — $\frac{20}{7}$ 1674 blev en „*Johannes Olai Svaningius*“ student „e schola Hottersnensi“ (*S. Birket Smith* „Kbhvns univ.-matr.“ II, 50); måske er det ham? men han må da rigtig nok mindst have været 23 år gammel (jfr. foregående side).

til de Efterretninger om Navigationslæreren *Bagge Vandal*, der allerede tidligere fandtes samlede i H. D. Linds fortjenstfulde Arbejde „Kong Kristian den Fjerde og hans Mænd paa Bremerholm“ S. 436—38. Som et yderligere Supplement hertil, skal jeg nedenfor meddele, hvad jeg har fundet om Bagge Vandals Ophold i Norge.

Allerede under 25 Juli 1656 fik Jørgen Bjelke, Befalingsmand over Agdesidens Len, Befaling til at betale „vores Skibs-lieutenant“ Bagge Vandal „hvis hannem udi nærværende og paafølgende Aar til Løn og Kostpenge med Rette kan tilkomme“¹⁾. Man skulde heraf næsten være tilbøielig til at antage, at han fra Udgangen af Aaret 1657 var bleven afskediget fra sin Stilling som Skibslieutenant. Dette vilde ogsaa forsaa-vidt kunne passe med, at han samtidigt maa have forsøgt at komme over i et andet Embede. Han beretter nemlig selv i sin Ansøgning om at blive Stiftsskriver i Agdesiden²⁾, at han „i forleden Feide“ (∴ under Krigen med Sverrige 1657—60) havde tjent som Skibslieutenant med en Galliot og Folk paa egen Regning og til Belønning herfor af den daværende Statholder i Norge Niels Trolle til Trolholm³⁾ var bleven beskikket til Tolder paa Nordmøre, hvilket Embede han imidlertid kort efter maatte „kvittere“, da Hs. kgl. Høiheds Kammertjener Nicolaus Mathiesen var bleven udnævnt til Tolder sammesteds. Denne Nicolaus Mathiesen maa nemlig være den Niels Mathiesen eller Mathiasen, der 7 Marts 1659⁴⁾ udnævntes til Tolder paa Nordmøre, hvor han dog først kan have tiltraadt i Februar 1660. Toldregnskaberne for Nordmøre findes vistnok ikke længer

¹⁾ Norske Rigs-Reg. XI. 597 f.

²⁾ Cancelli-Indlæg for 15 Sept. 1661.

³⁾ Niels Trolle var Statholder i Norge fra 1656—1661, da han 28 Marts blev entlediget fra 1 Mai s. A. at regne.

⁴⁾ Norske Rigs-Reg. XII. S. 241. — Han blev dog allerede 30 Decbr. 1660 forflyttet til Drammen, vistnok fordi Hans Berentsen havde faaet Bestalling som Tolder paa Nordmøre, da man havde opgivet, at Niels Mathiesen var død (Norske Rigs-Reg. XII. S. 384). Da dette imidlertid viste sig at være urigtigt, fik saavel Hans Berentsen som Niels Mathiesen 30 Decbr. s. A. nye Bestallinger, hin som Tolder paa Nordmøre og denne som Tolder i Drammen.

bevarede, men ifølge nogle Antegnelser til samme¹⁾ maa det antages, at Bagge Vandal har bestyret Nordmøre Toldembede fra 21 Aug. 1659 til 25 Februar 1660. Det heder nemlig her, at Tolderen har ført til Udgift i sit Regnskab 100 Rdl., som han har erlagt „til sin Efterkommere Niels Mathiesen“, uden at denne havde ført Summen til Afkortning i næste Regnskabsaar, for hvilket Lønningen i Virkeligheden var oppebaaren, og at han desuden havde beregnet sig Lieutenants Gage og Kosthold for 8 Maaneder, da han dog ikkun tilkom Tolders Aflønning, og hvis han havde nogen Lieutenants Gage tilgode, maatte han søge denne paa sit rette Sted. Det tør derfor vistnok antages, at Toldregnskabet for Nordmøre mellem 21 August 1659 og 26 Febr. 1660 har været aflagt af Bagge Vandal, der altsaa i denne Tid har opholdt sig paa Nordmøre. Ogsaa i det følgende Aar maa han have opholdt sig i det vestlige Norge, da han i Januar og Februar Maaned 1661 i Ureviken²⁾ paa Søndmøre tog astronomiske Observationer af en Comét, som han senere samme Aar udgav i Trykken først i Christiania og senere paa Tysk i Kjøbenhavn³⁾. Den 4 Mai 1661 opholdt han sig i Bergen, var den 21 s. M. i Christianssand og 18 August næstefter i Christiania⁴⁾, hvorfra han begav sig til Kjøbenhavn, hvor han 12 Sept. s. A. indgav en Ansøgning om at blive Stiftsskriver i Agdesiden, da den Person, som havde Embedet, desuden var aflagt med et godt Tolderi. Til Embedet udnævntes han ogsaa allerede den 15 Sept. s. A.⁵⁾ Sandsynligvis har han paa denne Tid enten været gift eller forlovet med Maren Isaksdatter (Falch), en Datter af den rige Kjøbmand i Brevig Isak Lauritsen og Dorthe Enevoldsdatter (der senere ægtede Assessor og kgl. Historiographus Iver Nielsen Hirtzholm)⁶⁾, hvilket muligens tør have været en medvirkende Grund til at han søgte Ansættelse i Norge. Baade fra Bergen, Christianssand og Christiania havde han ind-

¹⁾ Nordmørs og Sundhørs Toldregnskabers Antegnelser og Extracter 1631—99.

²⁾ ɔ: Urviken i Borgunds Præstegjeld ved Aalesund.

³⁾ P. M. Stolpe, Dagpressen i Danmark, I. No XIV og XV.

⁴⁾ Cancelli-Indlæg for 26 September 1661.

⁵⁾ Cancelli-Indlæg og Aabne Breve 15 Sept. 1661.

⁶⁾ Personalh. Tidsskrift, 3 Række I. S. 290.

sendt Ansøgninger om at erholde Ene-Privilegium paa i Norge at trykke eller sælge Almanakker, Prognostika og Skrivkalendere „norske, danske og tydske“, eftersom han „nogenledes i den astronomiske Konst“ var „befaren“ og der var stor Mangel derpaa i Norge, i Synderlighed for den gemene Almue, der maatte give fremmede Bogførere og Kræmmere 8, 10 eller 12 β for en Almanak, som de tidligere havde kunnet købe for 3 a 4 β , og desuden meget faa af disse Almanaker vare i det danske Sprog, men største Delen hamborgske eller tydske Almanaker, som ikke vare beregnede „til nogen Paralleler eller Meridian her i Riget Norge, hvoraf bedst kunde judiceres om Veirligens Beskaffenheds Tilstand paa disse Rigers Steder og Ortor samt og om Planeternes Virkning til medicinske Dont Almuen til Bedste.“ Han vilde derimod „calculere“ dem „over den norske Horizont“, hvad der vel kunde være fornødent, „anseende dette Kongeriges Art og Natur befindes noget anderledes end de fremmedes og Tydskes“ og sælge dem for en billig Penge. Ansøgningerne vare anbefalede af Statholderen Hans Juel og Ove Bjelke, Befalingsmænd i Bergen. Den 26 Sept. s. A. erholdt han ogsaa det ansøgte Eneprivilegium paa at trykke og sælge Almanaker og Skrivkalendere saavel i Norge som i Danmark, da han under 21 Sept. s. A. havde indgaaet følgende Contract med Thomas Valgestein: „I den hellige Trefoldigheds Navn haver vi underskrevne efterfølgende Contract [med hverandre sluttet og oprettet, som følger: nemlig: at jeg Jørgen Eylerson, Professor publicus paa Kjøbenhavns Academi og Rector scholæ sammesteds paa Thomas Wolvestenio privilegerede Calendariographi over Danmark og Norges Riges hans Vegne hermed afstaar til velerfarne, mandhaftige og aktbare Mand Bagge Vandel, kgl May. Skibslieutenant og Stigtschriver over Agdesiden i Norge fornø Walvestenius calculerede Exemplar af den aarlige Almanake, han herefter forfærdigendes vorder, saa at fornø Exemplar paa det tilkommende Aar rigtig og ret calculered skal her i Kjøbenhavn inden den 1 April tilstede være og der til Bagge Wandels Fuldmægtige over-

¹⁾ Cancelli-Indl. og Sjællandske Aabne Breve 26 Sept. 1661. (Afskrift i Rigsarchivet.)

leveres, det han maa lade trykke i hvad Format hannem lyster, saa og distrahere, sælge og sig saa nyttig gjøre, som hannem selv godt synes, hvorimod jeg Bagge Wandel forpligter mig, saa længe jeg ved Livet forbliver, samt og min Hustru og Arvinger det første Aar efter min dødelige Afgang, om Thomas Walgestein mig overleve skulle, at lade her i Kjøbenhavn erlægge og betale imod samme Calendarii Exemplars Overlevering et Hundrede slette Daler, Dlr. til 64 beregnet, den første Daler med den sidste, udi en samlet Summa til Thomas Walgestein selv eller den, hans Fuldmagt haver, førend Exemplaret overleveret bliver og det under denne Contracts Cassering saa og mit Privilegies, som jeg paa mine Almanakker haver, Fortabeise, saa at hvis jeg Bagge Wandel ikke inden den 1 April aarligen Pengene her leverer og betaler, skal denne Contract Thomas Walgestein intet forpligte, at han jo maa selge og afhænde eller trække lade uden al min Prætension, hvor hannem lyster, sit Exemplar, og jeg dog derimod have forbrudt til Thomas Walgestein mit Calendarii Privilegie, og mig aldrig mere dermed, saalænge fornæ Walgestein lever, enten directe eller indirecte befatte, og derforuden for samme Aar, som Betalingen over den 1 April udebliver, stande fornæ W. til Rette og hannem erstatte alt hvis Skade han billigen kan præterere sig over denne Contract at lide eller lide kunne, saa at fornæ W. af mig og mine Arvinger skal i alle Maader for fornæ 100 Dlr. og sit Exemplars Betaling blive fri og uden Skade holdt etc.¹⁾

Paa det nye Aar maa Vandal have forladt Kjøbenhavn for at tiltræde sit Stiftsskriverembede. Den 24 Februar 1662 var han i Christiania og ansøgte her Statholderen om at erholde en Befaling til den forrige Stiftsskriver om til førstkommende Philippi Jacobi Dag (3: 1 Mai) at aflægge fuldt Regnskab over samtlige Indtægter og Udgifter ved Kirkerne paa Agdesiden, saa at han kunde overtage Embedet. Han fik herpaa allerede den følgende Dag den Besked, at man ei tvivlede paa at jo Befalingsmanden vilde være ham hertil behjælpelig, da det i sig selv

---

¹⁾ Cancelli-Indlæg for 26 Sept. 1661.

var billigt¹⁾. Bagge Vandal bosatte sig derefter i Christianssand, hvortil han formodentlig er ankommet kort efter. Den 7 October s. A. var han der og søgte da om Confirmation paa sin Bestalling, eftersom Peder Lauritsen fra Bergen under 24 Juli næstfør var bleven udnævnt til Stiftsskriver „over Stavanger Stift“ og Bagge Vandal derfor frygtede for, at han skulde gjøre Indgreb i hans Embede, der omfattede Lister, Mandal, Nedenæs og Robyggelagets Fogderier, der ogsaa udgjorde en Del af „Stavanger Stift“. Samtidig søgte han ogsaa at blive Postmester i Christianssand²⁾. Hvorvidt han opnaaede det sidste Embede vides ikke, men det er ikke rimeligt. Den 17 Novbr. s. A. fik han derimod den ansøgte Confirmation paa sin Bestalling som Stiftsskriver paa Agdesiden³⁾ og den 16 Marts 1663⁴⁾ klagede han fra Arendal over det Indgreb, som hans Privilegier paa at sælge Almanaker i Norge led, ved at fremmede Bogførere og Kræmmere i Danmark opkjøbte hans Almanaker og Skrivkalendere, som de derpaa førte til Norge og udsolgte til Almuen, hvorved det store Oplag, Vandal havde gjort, var forbleven usolgt og ikke deligt til andet end Maculatur. Aarsagen hertil forklarede han at være den, at han i Danmark ikke havde turdet tage mere end 2 a 3 β for en Almanak eller simpel Skrivkalender, 20 a 24 β for en Prognostika og 12 β for en Skrivkalender in octavo, medens han i Norge havde Ret til at tage 4 a 6 β for en Almanak eller simpel Skrivkalender, 2 Sletmark for en Prognostika og 8 a 16 β for en Skrivkalender in octavo. Han søgte derfor om Ret til at tage den samme Betaling i Danmark som i Norge „paa det hans Arbeide med de danske og norske Søkorters Fuldfærdiggjørelse, hvilke han haver under Hænder, kunde styrkes“. Under 27 April s. A. fik han ogsaa den ansøgte Tilladelse til at tage samme Betaling i Danmark som i Norge, dog paa den Betingelse, at han forsynede begge Riger med saa mange Exemplarer, at ingen Mangel eller Klage

¹⁾ Statholderens Supplikationsprotokol for 1662 fol. 8.

²⁾ Cancelli-Indl. for 17 Novbr. 1662.

³⁾ Aabne Breve for 17 Novbr. 1662.

⁴⁾ Cancelli-Indlæg for 27 April 1663.

derpaa fremkom, og at han desuden skulde være tiltænkt paa egen Bekostning at forfærdige de danske og norske Søkorter, som han holdt paa med¹⁾. Det har vel ogsaa af denne Grund vist sig mindre hensigtsmæssigt at være saa langt fjernet fra Kjøbenhavn og han søgte derfor i 1664 om Tilladelse til „at maatte udi sit anbetroede Stiftsskriveri til en Fuldmægtig bruge Jens Pedersen Schjelderup, forrige Foged over Nedenæs Amt“. Den 23 April s. A. fik han ogsaa Tilladelse hertil „naar han udi de hannem anbefalede danske og norske Søkorter at forferdige er forhindret, at han ikke selv Regnskaberne kan forhøre eller andre Kirkerne vedkommende Sager forrette, saa at Kirkernes Tilsyn desimidlertid ei skulle forhindres.“²⁾ Jens Schjelderup sees ogsaa at have forrettet som Stiftsskriver paa Agdesiden i Aarene 1664, 1665 og 1666³⁾. Den 9 Febr. 1667 fik han endelig Bestalling som virkelig Stiftsskriver paa Agdesiden, efter at Vandal allerede før 6 Mai 1666 havde afstaaet ham Embedet. Under sidstnævnte Datum var nemlig allerede Schjelderups Bestalling conciperet i Cancelliet, men der maa formodentlig være kommet Vanskeligheder i Veien, eftersom Bestallingen først udfærdigedes c. 9 Maaneder senere⁴⁾. Lønnen var ifølge Schjelderups Bestalling 100 Rdl. aarlig af Kirkerne i Distriktet samt Brugen af en Embedsgaard med den samme Frihed for Tynge og Besværing, som Fogderne havde af sine Embedsgaarde. Da den Gaard, som tidligere havde været udlagt til Embedsbolig for Stiftsskriveren i Agdesiden, var forundt Formandens Enke Kirsten Andersdatter (∴ Enken efter Bagge Vandals Formand Severin eller Søren Pedersen) fik Schjelderup til Embedsbolig udlagt Gaarden Østre Ugland i Fjære Sogn ved Grimstad, der skyldte 2 Huder med Bygsel.

¹⁾ Aabne Breve for 27 April 1663.

²⁾ Aabne Breve for 23 April 1664.

³⁾ Kirkeregnskaber for Agdesiden i det norske Rigsarchiv.

⁴⁾ Aabne Breve og Cancelli-Indlæg for 9 Februar 1667. Naar Johan Povelsen Riis under 22 Februar 1665 fik Bestalling som „Stiftsskriver“ i Agdesiden, er det blot en Feilskrift i det Aabne Brev. Han blev nemlig ifølge Norske Registre „Skifteskriver“ eller Skifteforvalter i Agdesiden, en Art Embeder, der dog bleve ophævede allerede det følgende Aar ved Missive til Statholder U. F. Gyldenløve af 14 Marts s. A.

Under 21 Mai 1664 fik Bagge Vandal indskjærpet Forbudet mod at andre indførte og solgte Almanaker og Skrivkalendere, idet det bestemtes, at 1ste Gang Forbudet blev overtraadt, skulde vedkommende bøde 1 Rdl., anden Gang dobbelt og 3die Gang straffes som de kgl. Mandaters uvillige Overtrædere¹⁾.

Paa denne Tid har vistnok Vandal igjen forladt Norge, hvor Konen maaske allerede da var afgaaet ved Døden. Hun var i ethver Fald død før Februar Maaned 1669, da Skiftet efter hendes Fader foretoges i Brevik²⁾. Med hende havde Vandal flere Børn, der dog ikke nævnes paa Skiftet, men en Søn Jens Baggesen Vandal forblev i Norge, hvor han i Aaret 1700 var bosat som Kjøbmand i Christianssand. Han var da gift, og hans Søn var maaske den Bagge Vandal, hvis Datter Inger Mathea begravedes i Risør 29 Juni 1734, 4 A. gl., og hvis Datter Laurette Marie blev døbt sammesteds 17 August 1734. Et Par af Bagge Vandals Kartarbejder findes endnu bevarede i Søkaart-Archivets antike Kaartsamling i Kjøbenhavn, nemlig: Rigtig Afritz af Færøe og „Situation af den stercke oc underlig Saltens-Strøm, som strecker sig Sydoust indlegindis paa 67 Grad 36 minut in latitud“, trykt 1680.

Sprede Optegnelser af Komponisten Poul Rasmussen.

Meddelte i Uddrag ved Professor **Nic. Bøgh**.

(Fortsat fra 3 R., B. IV).

Aar 1797.

N . . . . . fortalte om en Pasquil i Fr. 5tes Tid, medens *Adam Gotlob Moltke* sad ved Roeret og den gamle *Schimmelmann*, nemlig en Vogn med 6 Heste for; *Moltke* sad inden i den, *Schimmelmann* kiørte, og F: 5 stod bag paa. Denne Pasquil var opslaaet paa Slotsporten. —

I Mands Minde vare adskillige, som entreprenerede et offentligt Bal for Liebhavere, som blev holdt hos en eller anden Trac-

¹⁾ Sjællandske Reg. XXV. S. 505. Afskrift i det norske Rigsarchiv.

²⁾ Skiens Skifteprotokol 1666—86. (Retspr. No 2888).

³⁾ Søkaart-Archivets antike Kaartsamling, S. 14 og 18.